

Use and increase the effectiveness of innovative pedagogical methods in education

Mardonova F.Yu.

She is a primary school teacher at School No. 332, New Life District, Tashkent.

Ta'limda Pedagogik Innovatsion Usullarni Qo'llash Va Samaradorligini Oshirish

Mardonova F.Yu

Toshkent shahar Yangi hayot tumani 332-maktab, boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: ta'lim jarayonida interfaol usullarni qo'llashda o'qituvchi ta'lim jarayonining boshqaruvchisi vazifasida bo'lib, bunda boshqaruv maqsadi ta'limning ob'ekti va sub'ekti sifatida o'quvchiga yo'naltiriladi. Demak, pedagogik texnologiya ta'lim mazmuni usul, shakl va vositalar asosida yuzaga keladi. Ushbu jarayon kafolatlangan natijaga erishishga yo'naltiriladi.

Annotatsiya: при применении интерактивных методов в образовательном процессе учитель выступает в роли контролера образовательного процесса, при этом цель управления ориентирована на учащегося как объект и субъект обучения. Следовательно, педагогическая технология содержание образования возникает на основе методов, форм и средств. Этот процесс направлен на достижение гарантированного результата.

Annotation: when using interactive methods in the educational process, the teacher acts as a controller of the educational process, while the goal of management is focused on the student as an object and subject of learning. Consequently, the pedagogical technology of the content of education arises on the basis of methods, forms and means. This process is aimed at achieving a guaranteed result.

Kalit so'zlar: *pedagogik texnologiya, innovatsiya, integratsiya, interfaol metodlar, texnologik yondashuv, pedagogik monitoring*

Ключевые слова: *педагогическая технология, инновация, интеграция, интерактивные методы, технологический подход, педагогический мониторинг*

Keywords: *pedagogical technology, innovation, integration, interactive methods, technological approach, pedagogical monitoring*

Har bir ijtimoiy tuzum kelajagi, insoniyat istiqboli, kishilarning hayoti va turmush darajasi fan va ma'daniyat taraqqiyoti bilan bevosita bog'liqdir. Fan va madaniyat rivojlanishi ta'lim-tarbiya ishlarining qay darajada olib borilishidan kelib chiqadi. Bu falsafiy aqida davlat ahamiyatiga ega bo'lgan ijtimoiy qonuniyat hisoblanadi.

Yillar davomida ta'lim tarbiya sohasida milliy axloq-odobni qayta tiklash borasida milliy urf-odatlar, turli-tuman an'analarni joy-joyiga qo'yish, milliy qadriyatlarni rivojlantirish xususida juda keskin va buyuk burilishlar bo'lmoqda.

Endi o'quv jarayonini yangilangan dastur va standart talablariga javob beradigan zamonaviy darslar asosida tashkil etish davri keldi.

Oliy ta'lim (shuningdek o'rta, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi) mutaxassis kadrlar tayyorlashda bo'lajak o'qituvchilarning metodik mahoratiga, ularni o'qitishning yangi usullarini o'zlashtirishlariga yetarli e'tibor berilmayotganligi ta'lim sifati samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

“Pedagogik texnologiya” atamasi o‘qituvchilarimiz orasida ikki xil ma’noda qo‘llanilmoqda:

1. Zamonaviy texnika, elektron hisoblash mashinasi, kompyuter, audial, vizual asboblarni ta’lim-tarbiya jarayoniga qo‘llab samaradorlikni oshirish;

2. Ta’lim-tarbiya jarayoni maqsadi, vositasi, natijasini oldindan o‘rganish, qayd etish yo‘llari bilan o‘qituvchining kafolatlangan natijaga erishishini ta’minlash.

Ta’limning kafolatlanganlik natijasi samaradorlikni va maqsadga erishishni belgilaydi. Bundan ko‘rinadiki natija maqsadga qancha yaqin bo‘lsa, o‘quv-tarbiya jarayoni shuncha samarador hisoblanadi va bu ta’limning zamonaviy texnik vositalari va ilg‘or texnologiyalarni amalga oshirishning muhim jihatlardan bo‘lib, ikkinchi talqin, ta’lim-tarbiya jarayoni maqsadi, vositasi, natijasini oldindan o‘rganish, qayd etish yo‘llari bilan o‘qituvchining kafolatlangan natijaga erishishini ta’minlash. Demoqchi bo‘lgan fikrimiz shundan iboratki, o‘qituvchi faoliyatining asosini dars tashkil etadi. Ta’lim jarayonining samaradorligini belgilash hamda maqsadga erishishning eng maqbul yo‘li va usuli metodni tanlash bilan belgilanadi.

“Metod” atamasi yunoncha - “metodos” so‘zidan olingan bo‘lib, yo‘l, haqiqatga intilish, kutilayotgan natijaga erishish usuli ma’nosini anglatadi.

O‘qituvchi metod tanlashda:

*Birinchi*dan, o‘qitish usuli, o‘qish faoliyati usullari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lishiga;

*Ikkinchi*dan, maqsadlarga erishishda o‘qituvchi o‘quvchi hamkorligi o‘z aksini topishi shart ekanligiga;

*Uchinchi*dan o‘quvchilarning yosh, individual psixologik xususiyatiga;

*To‘rtinchi*dan, mavzularning izchilligi va tizimlilikini hisobga olganlikka e’tibor beradi. Yuqorida ko‘rsatib o‘tilgan talablar pedagogik texnologiyaning interfaol usullarida o‘z aksini topgan. Bular: “Aqliy Hujum”, “Yalpi fikriy hujum”, “Qarorlar shajarasi”, “Zig-zag”, “6x6x6”, “Qora quti”, “BBB”, “Klaster”, “Panorama” kabi metodlardir.

Ta’lim jarayoniga bu metodlarni qo‘llash:

- o‘quvchining muayyan nazariy bilimlar puxta o‘zlashtirishga;
- vaqtning tejaliishiga;
- har bir o‘quvchining faollikka undalishiga;
- o‘quvchining erkin fikrlash layoqatini shakllanishiga;
- o‘quvchida o‘zgalarning fikrini tinglay olish ko‘nikmasining hosilbo‘lishiga;
- o‘quvchining o‘z fikrini himoya qila olishiga;
- o‘quvchida bildirilgan fikrlarni umumlashtira olish ko‘nikmasini shakllanishiga olib keladi.

Noan’anaviy o‘qitish usullaridan foydalanishdan maqsad nima uning afzalliklari darsning samaradorligini oshirish tamoyillari nimadan iborat degan savolga quyidagicha xosilalar asosida javob berish mumkin.

1. Noan’anaviy o‘qitish eng sodda qulay usul.
2. Mustaqil fikrlashni o‘rgatadi.
3. Ko‘p tarmoqli.
4. Sodda va oson.
5. Bilim boyligini oshiradi.
6. Vaqtdan yutadi.
7. Qiziqarli o‘tadi.
8. Darsning samaradorligini oshiradi.
9. Dunyoqarashni kengaytiradi.
10. Tafakkurni rivojlantiradi.
11. O‘quvchilarning diqqat e’tiborini tortadi.
12. Har bir o‘quvchi bilan individual munosabatda bo‘ladi.

13. Xotirani kuchaytiradi.
14. Izlanishga chorlaydi.
15. O'quvchilarni o'z ustida ishlashga chorlaydi.

O'qitishdan ko'zlanadigan maqsad bu davlat ta'lim standartlarida belgilangan bilim va ko'nikmalarini o'quvchiga yetkazishdan iborat. qachonki o'quvchni tomonidan bilim qabul qilinsa va tushunib yetilsa yoki o'quvchi malaka oshirish uchun mo'ljallangan topshiriqlarni amalda namoyish etib bera olsagina o'qitish muvaffaqiyatli kechdi deb hisoblasa bo'ladi.

Ba'zi mamlakatlarning ta'lim sohasida to'plangan ilg'or tajribalari tahlilidan ayon bo'ldiki, shaxsning intellektual salohiyati, dunyoqarashi, ma'naviy-ahloqiy qiyofasining shakllanishida u mansub bo'lgan muhit, unda qaror topgan ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy munosabatlarning ahamiyati katta ekan. Zero, ushbu jamiyatda uning tafakkuri, ma'naviy-axloqiy qiyofasini shakllantirishi uchun zarur bo'lgan obyektiv va subyektiv omillar mavjud. Rivojlanayotgan O'zbekiston jamiyatida ta'lim muassasalari, shu jumladan, boshlang'ich ta'lim darslarining ham alohida o'ringa ega. Zero, muayyan kasb-hunar asoslaridan yosh avlodni xabardor etish ularni mustaqil hayotga tayyorlash uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Ma'lum kasbiy faoliyat bilan shug'ullanish shaxsning moddiy ehtiyojlarini ta'minlash uchun emas, balki jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy taraqqiyoti ishlab chiqarish kuchlarining rivojlanishi uchun ham muhim ahamiyatga ega.

Boshlang'ich ta'lim darslarini o'qitishning interfaol usullari asosida tashkil etish ularda tashkil etiladigan ta'lim-tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish, shuningdek, boshlang'ich ta'lim o'quvchilariga bilim berish va ularni tarbiyalashda samaradorlikka erishishga yo'naltirilgan pedagogik faoliyat jarayoni bo'lib, bunda bir qator pedagogik vazifalar hal etilishi lozim. Ular quyidagilardan iboratdir:

- Boshlang'ich ta'lim darslarini interfaol metodlar asosida tashkil etish borasida muayyan shart-sharoitlarni yaratish;
- Boshlang'ich ta'lim tabiat darslari pedagog xodimlari o'rtasida interfaol metodlar mohiyatini ochib berishga qaratilgan maxsus o'quv seminarlarini tashkil etish;
- ular tomonidan pedagogik texnologiya asoslarini puxta o'zlashtirilishiga erishish;
- boshlang'ich ta'lim darslari pedagoglarida ta'lim-tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishga nisbatan ijodiy yondoshuv hissini tarbiyalash;
- boshlang'ich ta'lim darslarining o'qituvchilarida texnologik yondashuv asosida tashkil etish ko'nikma va malakalarini hosil qilish;
- boshlang'ich ta'lim darslari o'qituvchilari tomonidan ta'lim-tarbiyaviy ishlarni interfaol metodlar asosida tashkil etilishiga erishish;

Boshlang'ich ta'lim darslari o'qituvchilari o'rtasida interfaol metodlar va ularning mohiyati xususidagi nazariy ma'lumotlarni targ'ib etish muvaffaqiyatini pedagogik jamoa, shuningdek, individual pedagog xodimlarda ularni o'rganishga nisbatan ehtiyoj, qiziqishning yuzaga kelishini belgilaydi. Yuzaga kelgan ehtiyoj hamda qiziqish ularni qondirish imkonini beruvchi amaliy faoliyatni tashkil etishga nisbatan qaror toptiradi.

Boshlang'ich ta'lim darslari o'qituvchilarida pedagogik faoliyatni interfaol metodlar asosida tashkil etish malakasini shakllantirishga quyidagi tamoyillarga amal qilish asosida erishiladi:

1. Boshlang'ich ta'lim darslarini interfaol metodlar asosida tashkil etish borasidagi yagona maqsadning qaror topganligi.
2. Boshlang'ich ta'lim darslarini interfaol metodlar asosida tashkil etish borasidagi harakatning izchil, maqsadga muvofiq, tizimli va uzluksiz amalga oshirilishi.
3. Boshlang'ich ta'lim darslarini interfaol metodlar asosida tashkil etishda mavjud shart-sharoit hamda subyektiv yondashuvlarni inobatga olish.
4. Pedagogik mahorat va iqtidorlarni erkin namoyish etish.
5. Yangi tajribalarni ommalashtirish.
6. Nazariy va amaliy faoliyat birligi.

7. Boshlang'ich ta'lim darslarini interfaol metodlar asosida tashkil etishda xorijiy mamlakatlarning donor tashkilotlari bilan hamkorlik va hokazolar.

Boshlang'ich ta'lim darslarini interfaol metodlar asosida tashkil etish quyidagi omillar asosida amalga oshiriladi:

1) Obyektiv omillar:

- Boshlang'ich ta'lim darslarida moddiy-texnik bazaning yaratilganligi;
- Ta'lim- tarbiya jarayonining zarur texnik hamda axborotli vositalar bilanta'minlanganligi;
- Boshlang'ich ta'lim darslarida pedagogik monitoring (ma'lumotlar banki) ning tashkil etilganligi, uning maxsus adabiyotlar bilan boyitilganligi;

2) Subyektiv omillar:

• boshlang'ich ta'lim darslarining o'qituvchilarida PT mohiyatini o'rganishga nisbatan ichki ehtiyoj va qiziqishning yuzaga kelganligi;

- Ularda o'z faoliyatlarida PT lardan foydalanishga nisbatan rag'batning qaror topganligi;
- kasb-hunar kolleji rahbariyati va jamoasining o'quv yurti faoliyatini interfaol metodlar asosida tashkil etish yo'lidagi birligi va yakdilligining shakllanganligi;

• boshlang'ich ta'lim darslari o'qituvchilarining PT mohiyatidan xabardorliklari;

• ularda o'z faoliyatlarini texnologik yondashuv asosida tashkil etish borasidagi ko'nikma va malakalarning tarkib topganligi;

• Boshlang'ich ta'lim darslari o'qituvchilarining o'z pedagogik faoliyatlarida PT ni qo'llay olish mahoratiga egaliklari;

• ularda ijodkorlik, izlanuvchanlik, boshlang'ich ta'lim o'quvchilari orasida ko'tarinki kayfiyatni yarata olish sifatlarining mavjudligi;

• PT asosida pedagogik faoliyatni tashkil etayotgan o'qituvchilarni rag'batlantirib borish va hokazolar.

• Boshlang'ich ta'lim darslari o'qituvchilarining pedagogik faoliyatni interfaol metodlar asosida tashkil etish borasidagi mahoratlari darajasi quyidagi ko'rsatkichlarga muvofiq belgilanadi:

Boshlang'ich ta'lim darslari o'qituvchilari tomonidan yangi pedagogik texnologiya nazariyasi, uning mohiyati, ta'lim-tarbiya jarayonini loyihalash, boshlang'ich ta'lim o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalari darajasini oldindan tashhishlash, ular tomonidan tashkil etilayotgan o'quv faoliyati mazmunini nazorat qilish, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini baholash, pedagogik faoliyat samaradorligini aniqlash borasidagi nazariy bilimlarning o'zlashtirilishi;

• Boshlang'ich ta'lim darslari o'qituvchilarida boshlang'ich ta'lim o'quvchilari bilan muloqotni muvaffaqiyatli tashkil etish, pedagogik faoliyatga nisbatan ijodiy yondoshuv, pedagogik vaziyatlarni baholay olish va ularga muvofiq xatti- harakatni tashkil etish malakalari shakllanganligi;

• Pedagogik faoliyat mazmuni, ko'lami, sur'ati hamda samaradorligining yuqori darajasi.

Tadqiqot muammosini nazariy-amaliy asoslarini o'rganish natijasida shu holat aniqlandiki, pedagogik texnologiyalar mohiyatini boshlang'ich ta'lim darslari pedagoglari o'rtasida targ'ib qilish jarayonida ijtimoiy-gumanitar fanlarga nisbatan tabiiy fanlar o'qituvchilari mazkur pedagogik texnologiyalarning nazariy-amaliy asoslarini tez va puxta o'zlashtirishga muvaffaq bo'lganlar. Buning boisi, boshlang'ich ta'lim o'quvchilarining bilim, ko'nikma va malakalari, shuningdek, ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorlik darajasini aniqlashga yo'naltirilgan metodlarning statistik xususiyatga egaligidadir. Tabiiy fanlar o'qituvchilarining texnik va axborot vositalari bilan ishlay olish tajribasi vamu taxassislik ma'lumotlariga ega ekanliklari ularni interfaol metodlar borasidagi bilimlardan xabardor etish jarayonida ma'lum qulayliklarni yaratdi. Boshlang'ich ta'lim darslarini interfaol metodlar asosida tashkil etish jarayonidagi imkoniyatlar va tajribalarga tayanish maqsadga muvofiq ekanligi aniqlandi. Xususan, o'quv fanlari bo'yicha tashkil etiladigan mashg'ulotlarning loyihasini ishlab chiqish, boshlang'ich ta'lim

o`quvchilarining faoliyatlarini nazorat qilish, ularning bilim, ko`nikma va malakalarini baholash hamda darslarining samaradorligini aniqlashga imkon beruvchi dasturlarni tuzishda tabiiy fanlar o`qituvchilarining o`rni beqiyosdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yhati

1. Kuzmin L. L. , Zyryina S. V. , Malgorova O. V. Proverochnye zadaniya po temam «Rasteniya vesnoy», «Nasykomye i ptisy vesnoy». M. Prosvechenie 1991g.
2. Yan Amos Komenskiy. Buyuk didaktika. Toshkent.1991
3. Mavlonova R., Rahmakulova N. Boshlang'ich ta'limni integratsiyalash. Toshkent 2011y.
4. Mavlonova R., Vohidova N., Rahmonqulova I., Pedagogika nazariyasi va tarixi (darslik) –T:, “Fan va texnologiya” nashriyoti 2010-yil. 464-bet.
5. Mavlonova R.A. va boshqalar. Pedagogika (darslik). T: “O`qituvchi” nashriyoti. 2002 yil.
6. Novikov A.M. Integratsiya bazovogo protsessa obrazovaniya. Pedagogika.
1. № 3, 1997.-S. 19-22.
7. Проблемы интеграции в образовании: материалы науч. практич. конф.- Orel: OGPU-IUU, 1996. S. 6-11.

Internet saytlari

1. <http://www.Norma.uz>. O`zbekiston respublikasi qonun hujjatlar to`plami sayti.
2. <http://www.pedagog.uz>.
3. <http://www.ziyo.net.uz>. O`zbekiston respublikasi talim sayti.
4. <http://www.edustorng.ru/main/book/pedagogtechno.htm>
5. <http://dl.nw.ru/theories/technologies> (Kraevskiy V.V. Проблемы научного обоснования обучения. – М.: 1977 g.)